

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Болгарські прислів'я
та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник сьомий

**БОЛГАРСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

**Упорядкував
та переклав з болгарської
Дмитро Білоус**

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
Київ — 1973*

© Видавництво „Дніпро”: 1973

ВСТУПНЕ СЛОВО

Квіти називають усмішками природи. Зірвані і складені в букет, вони можуть милувати наше око, чарувати красою, навіть пахтїти, та коли ми бачимо їх у полі, у лісі чи лузі, в їхній буйноті, всіяними, мов тими самоцвітами, краплями роси, ми помічаємо різницю між квітами в букеті і квітами під сонцем на землі.

Щось подібне до букета квітів являє собою всякий збірник прислів'їв, приказок, дотепів чи каламбурів. Навіть коли читаєш їх підряд, вони можуть захоплювати тебе, чарувати своєю барвистістю, влучністю, дотепністю. Але незрівнянно яскравіше постають вони в контексті, в живій мові, вражаючи нас діамантовими зблисками.

Як безцінний набуток береже болгарський народ злитки своєї мудрості, як найбільші скарби передає їх з покоління в покоління, бо вони заповідають любити свій край, свою вітчизну.

Ці народні скарби братньої соціалістичної Болгарії близькі і нам. Вони викликають у нас інтерес до життя і побуту такої близької нам своєю історією і культурою країни.

Яку треба було пронести крізь віки волелюбність, який треба було мати гордий дух, яку гідність, щоб вистояти протягом п'яти століть темної османської ночі, що панувала над цією невеликою балканською країною!

«...Тяжка була доля болгарського народу й болгарської освіти під турками,— писав Іван Франко,— тим тяжча, що власне самі болгари ніколи не забували своєї славної минувшини і народної самостійності, ніколи не переставали заявляти сям чи так своїх прав на свободне життя і людську гідність»¹.

За цих умов народилося багато і прислів'їв та приказок, спрямованих проти турецького гніту.

Як непохитні приписи вікового кодексу народної моралі звучать прислів'я та приказки болгарські: «Не заклинав тебе батько бути рабом», «Сильне військо воєводою, а земля [народ] свободою»,

¹ І. Франко. Твори в двадцяти томах, т. XIV, стор. 446.

«Поки є Стара планина [гора], перед турком голову не схилю», «Ми не камінь на могилі, щоб усяк сидів на нас».

Через те, що поняття роду щільно пов'язане з поняттям вітчизни, особливо великого значення набувають у прислів'ях та приказках батьківське й материнське слово: «Батьків і материн прокльон корінь усушує».

У притчах, дотепях, приповідках відбиті трудові і ратні будні народу, його історична доля, і, отже, вони є цінним здобутком духовної культури народу, його національним багатством. Як усякий витвір народний, вони зберігають пам'ять про давнє для прийдешнього, героїчну дідизну для будучини, усе те, що минуле заповідає майбутньому.

Трудовий люд ніколи не був пасивним споглядачем явищ; його спостереження під час праці чи відпочинку, його умовиводи є виявом глибокої життєвої мудрості, філософії працелюбів — і сконденсовані у найвлучніших словесних формулах, образних, емоційних, що вихопилися із самісіньких глибин народно-поетичного світосприймання.

Є тут і пряма прослава праці («Труд для людини — здоров'я і життя», «Праця усе здолає»), і осуд неробства («По-

неділок — для посидінок, вівторок — для підпорок, середа — не для труда, четвер — аби не тепер, п'ятниця — свята гулятниця, субота — щоб митись, неділя — молитись; коли ж його, чоловіче, й робити?»).

Народні словесні формули, як ті ж приписи з кодексу моралі, були й вирокami неправді, кривді, її носіям — панам, багачам чорбаджіям, недругам усіляким. Вироки ці оскарженню не підлягали, бо якщо вони відстоювалися у прислів'я та приказки, то за ними була несхибна народна справедливість.

Прислів'я, примовки, дотепи завдяки своїй афористичності, крилатості легко запам'ятовуються. Коли ж вони мають народнопісенний ритм або уквітчані ще й римою, то нагадують популярні рядки з вірша або пісні, рядки, що переказуються з уст в уста.

Однією з неповторних особливостей прислів'їв та приказок є їхня смислова багатозначність, коли прямий сенс раптом засвічується глибинним підтекстом, а гола на перший погляд інформація чи сентенція переростає в широке узагальнення. «Ягнячих шкір на базарі більше, ніж овечих», — міг сказати за певних об-

ставин болгарин. Бесідник його, якщо він не знайомий з побутом країни, з її історією,— таку сентенцію міг сприйняти буквально. Але болгари вживали її в часи лихоліть, коли хотіли сказати, що молодих і запальних гине більше, ніж літніх і досвідчених.

Чимало прислів'їв та приказок пов'язані з певною ситуацією, широко званою в тому чи тому народі. І якщо ця ситуація комічна, то й прислів'я чи приказка викликає сміх, бо асоціюється з первісним контекстом. Для того, хто не знає контексту, прислів'я чи приказка можуть бути й зовсім незрозумілі. Наприклад, у Болгарії поширена приповідка: «Ще перцю бери, він гостріший від ікри». Походить вона з казки про кума, який прийшов у гості, забувши окуляри. Він узяв повну тарілку ікри. А щоб кум не з'їв усієї, хазяїн ото й сказав: «Ще перцю бери...»

Приказка «Як не віриш, сам перемир» — належить до низки примовок, що походять від сюжетів, об'єднаних навколо героя болгарського народного гумору Хитрого Петра. Анекдот розповідає, ніби Хитрого Петра спитали для глуму, яка відстань від землі до неба.

Він же приніс три великих клубки шовкових ниток і сказав: «А ось яка! Як не віриш, сам перемір».

Рясно розсіпані перлини народної мудрості в творах болгарських класиків та сучасних письменників, як у авторській оповіді, так і в мові персонажів. Часом автор літературного твору цікаво розгортає народне прислів'я чи приказку. Так, крилатий вислів: «Битливій корові бог рогів не дає»—великий болгарський поет Христо Ботев дотепно використав у одній із своїх епіграм:

Бог рогів то не дає
Корові битливій,
Та буває, що стає
Сам бог забутливий.

Широко відомі крилаті вислови, створені самим Ботевим, що набули фольклорного характеру, наприклад, знамениті слова з вірша «Хаджі Димитрій»: «Той, хто поляже в битві за волю, той не вмирас».

Є також інші прислів'я та приказки літературного походження, що стали вже народними: «Справжня воля не екзар-

ха, — Караджі¹ шукає» (Любен Каравелов), «Не погасити непогасне» (Іван Вазов), «Вперед, наука — наше сонце» (Стоян Михайловський).

Сюди ж можна віднести ближчий до нашого часу, пов'язаний з антифашистською боротьбою крилатий вислів «Вересень буде травнем» (Гео Милев).

За соціалістичного ладу є тенденція до утворення та поширення нових афористичних висловів, що характеризують сучасне життя братнього болгарського народу.

«Потом будемо, кров'ю оборонимо», «Де народ, там і ми», «Без Димитрова подимитровськи» та ін.

Першими збирачами народних прислів'їв та приказок були фольклорист Іван Богоров, що випустив збірку «Български народни песни и пословици» (Пешта, 1842), та письменники Любен Каравелов, що познайомив слов'янський світ з перлинами болгарського фольклору в книзі «Памятники народного быта болгар»

¹ 1870 р. турецький уряд змушений був встановити у поневоленій Болгарії самостійну болгарську церковну екзархію на чолі з екзархом. Стефан Караджа (1844—1968) — герой визвольного руху болгар проти турецького ярма.

(Москва, 1861), і Петко Р. Славейков, який видав збірник під назвою «Български притчи или пословици и характерни думи» (частина перша — Пловдив, 1889, частина друга — Софія, 1897).

Ми користувалися головним чином перевиданням збірника П. Р. Славейкова за редакцією проф. Михайла Арнаудова («Български притчи или пословици и характерни думи». Софія, «Български писател», 1954), новим 12-томовим виданням «Българско народно творчество», особливо томом дванадцятим (Пословици, поговорки, гатанки. Отбрал и редактирал Цветан Минков. Софія, «Български писател», 1963) та 2-томовим другим доповненим виданням «5000 български пословици и поговорки» (упорядники Милко Григоров та Костадин Кацаров), Софія, Наука и изкуство, 1969.

До речі, як видно із вищеназваних фольклорних збірок, найбільші і найповніші вийшли саме в соціалістичній Болгарії.

Важко, звичайно, вмістити всі найкращі зразки у невеликій книжці. Тому доводилося вибрати найхарактерніші та найпопулярніші.

У болгарських фольклорних збірниках приказки та прислів'я, як правило, по-

даються за абеткою. Виняток становить хіба що згадуваний збірник М. Григорова та К. Кацарова, де перлини народної мудрості зібрані в тематичні групи. Ми також зробили спробу тематичного розміщення їх. При цьому, звичайно, не легко було уникнути певної умовності. Прислів'я та приповідки, що є окрасою всякої живої мови, ми порівнювали з квітами. Хочеться сподіватися, що й оці квіти — усмішки болгарської народної творчості — приймуться на нашій радянській землі, не в'янутимуть під нашим чистим небом.

Дмитро Білоус

Де народ, там і ми

Без Димитрова по-димитровськи.

○

Кожен говорить про свою вітчизну.

○

**Батьківщина ясніша від сонця
і дорожча від золота.**

○

**Перший обов'язок у житті — чесно
служити батьківщині.**

○

Де б не жив — батьківщині служи.

○

Кожному мила своя сторона.

○

Народ — сам собі дзеркало.

**Зима на батьківщині краща од весни
на чужині.**

○

У народу один дім — батьківщина.

○

Без очей проживеш, без батьківщини — ні.

○

**Вивільга невелика, а як гніздо
захищає, то й гадюку здолає.**

○

**Потурчилась Мара, щоб не носити
свнячих постолів, та взулася
в собачі.**

○

**Свиня з Дунаю воду пила, та
не споганила її.**

○

**Як підуть верблюди по черепиці,
то що нам робити під черепицею?**

○

**Бачиш ведмедя в пасіці сусіда,—
знай, що й твою одвіда.**

Той мені брат, хто добру моему рад.

○

Низько стоїть, та високо бачить.

○

І горобець на кішку костричить.

○

**Не можеш бути молотом, щоб
бити,— будеш ковадлом удари
терпіти.**

○

**Пустиш півня під лаву,— злетить
на лаву, залишиш на лаві,— злетить
тобі на голову.**

○

**Вівцю, що отари не тримається,
вовки роздеруть.**

○

**Як ворог тікає,— і золотого моста
настели.**

○

**Хто на чужім возі їде, з півдороги
пішки йтиме.**

Живий ведмідь шкури не віддає.

○

Краще на гілочці, аніж у кліточці.

○

Тільки стань вівцею, а вовки вже є.

○

І одного вовка на отару стачить.

○

Мужність—перше багатство людини.

○

**Волю доброму служити, ніж
лихому загадувати.**

○

**Не боюся, коли губиш, не піддаюся,
коли й голубиш.**

○

Двох волів і ведмідь злякався.

○

Двома смертями ніхто не вмправ.

○

З одного удару дуб не пада.

**Краще чесно вмерти, як безчесно
жити.**

○

З одягу героїства не пізнаєш.

○

**Краще бути шмаганим биком, ніж
запряженим волем.**

○

Не закликав тебе батько бути рабом.

○

**Краще хай моя земля мої кістки
їсть, аніж чужа.**

○

Скажи йому і в огонь піти,— піде.

○

**Доки вітер не повіє, лист не
ворухнеться.**

○

Багато ударів дуб звалять.

○

На колючій терен — гостра лопата.

Вірна дружина — міцна твердиня.

○

Потом будуємо, кров'ю оборонимо.

⊙

**Турецька сила — болгарська неволя
[з пісні].**

○

**Турок розбагатіє — жінку бере,
а болгарин — хату ставить.**

○

**Турок бере силою, піп — молитвою,
нічого нам не лишається.**

○

**Та хай же мене турецька шабля
не бере.**

○

**З турком і ченцем не зв'язуйся, як
хочеш спокій мати.**

Крапля за краплею — цілий вир.

**Собака, що не вмiє гавкати, заведе
вовка в кошару.**

Рана — юнакові не вада.

Змії й маленької не млують.

З одного каменя муру не буває.

**Батьків і материн прокльон корiнь
усушує.**

**Де гине багато, там не питають,
хто вмер.**

Жіночих могил у полі немає

**Ягнячих шкір на базарі більше,
ніж овечих.**

Із іржавого заліза доброї шаблі
не буде.

○

Рушниця підводить, а ломака ні.

○

Його камінням та по його ж голові.

○

Одним поглядом Царгорода
не візьмеш.

○

Дружна дружина гори зрушує.

○

Усяк б'ється, поки доб'ється.

○

Сильне військо воєводою, а земля —
свободою.

○

Тяжко тому, хто йде з полону.

○

Хто віру ламає, того невіра зламає.

Робота розуму навчас.

**Терпець шовковицю на шовк
обертає.**

**Кожен уміє хліб їсти, та не кожен—
місити.**

Труд для людини—здоров'я і життя.

Праця все здолає.

**Робота людину прикраша, а лінощі—
їдять, як іржа.**

**Працюй — немов тобі сто літ жити,
а думай — немов помреш завтра.**

**Вода і ліс хай стоять, аби ми
не стояли.**

**Виноградові потрібен не дід піп,
а дядько піт.**

○

**Виноградові потрібна не молитва,
а мотика.**

○

Робота — красота.

○

Половина серця — половина роботи.

○

Бог дає, та в комору не кладе.

○

Крок за кроком — і гору подолаєш.

○

**Якби робота була забавкою, то й піп
трудився б.**

○

Лінивий стає пророком.

○

Світ годують плуг та мотика.

Хай робота тебе боїться, а не ти її.

○

Роботящої жінки злидні бояться.

○

**Від роботи тяжко, а без роботи
ще тяжче.**

○

Лягай з курми, вставай з півнями.

○

**Не замісиш глини, не зробиш
цеглини.**

○

**Там виноград не родить, де мотика
не ходить.**

○

**Хто влітку любить холод, того
взимку жде голод.**

○

Як упаде дерево, кожен дров набере.

○

Не будь очкуром для чужих штанів.

Хто стає вівцею, того вовк з'їдає.

○

Дурна робота, як ладу нема.

○

Як до ложки — так меткий, а до стругача — неповороткий.

○

Всяка робота за своїм майстром тужить.

○

Вітер завжди віє, та нічого не сіє.

○

**Поки живі, працювати будемо,
а помremo, лежати будемо.**

○

Вилежуйся змолоду,— помреш на старості з голоду.

○

Хто не сіє, той не віє.

○

**Хочеш ложку велику,— бери велику
йї мотику.**

**Хто ніколи не починає, той ніколи
й не кінчає.**

○

**Хто горобців боїться, той проса
не сіє.**

○

**Що можеш зробити сьогодні, не
відкладай на завтра.**

○

**Хто найдужче мух лає, на того вони
найбільше налітають.**

○

**Легко про це говорити, та важко
зробити.**

○

Роби не як можеш, а як треба.

○

**Як хочеш, щоб робота лишилася
недовершена,— доручи її іншому.**

○

Немає страбóти від роботи.

Спершу посій, потім кожни.

○

**Роботу, відкладену на потім,
дияволи довершують.**

Чистого срібла іржа не бере.

○

Чисте небо грому не боїться.

○

Будь людиною, а не нелюдом.

○

Людина для честі живе.

○

Чесць дорожча за гроші.

○

Правда вічна.

○

**Якщо не може людина бути
щасливою й багатою, то розумною
і чесною — може.**

○

Правда завжди правда.

Правда долає кривду.

○

Сила бога не молить.

○

Кров кров'ю не змивають.

○

Брехня швидко на майдан виходить.

○

**Брехня товста, але куца; правда
тонка, але довга.**

○

Правда солона, а брехня солодка.

Яка людина, така їй і шана

Сонце не для одного світить.

○

Аби людиною бути, а не ослом.

○

**Людина розумом й лева
приборкає, а силою й цвіркуна
в траві не зловить.**

○

Людини без вади не буває.

○

**Добрий одяг людину доброю не
робить.**

○

**Чоловік без книги — пень
неотесаний.**

Книга — четверо очей.

○

Без муки немає науки.

○

Ум царює, ум богує, ум і гуси пасе.

○

У розумної голови сто рук.

○

Ума-розуму за гроші не купують.

○

Хто має розум, має і слово.

○

Розумна людина в гніві пізнається.

○

З розумним сядеш — розумним
встанеш.

○

Людина знає і сто, і двісті.

○

Людина міцніша за кремень
і слабша за шипшинову галузку.

Людина старіє, серце не старіє.

○

Людина двічі слугує в хаті: коли мала й коли стара.

○

Людина вірить у те, чого їй більше хочеться.

○

Час людину не чекає, людина чекає часу.

○

Час — старий учитель.

○

Втрачений час не повертається.

○

Що б час не забрав,— назад не вертає.

○

Минуле не вертається, а лише ковтається.

○

Життя коротке, та солодке.

**Усе, що було, минулося, що й буде,
минеться.**

○

Світове світові лишається.

○

**Білий світ, як той цвіт: сьогодні
ми є, завтра нас немає.**

○

Пучка землі очі закриває.

○

**Себе суди, як інших, інших,—
як себе.**

○

**Усяк сам себе любить і сам
ненавидить.**

○

**До собаки сватайся, а палиці
не кидай.**

○

Всяк по собі й про інших судить.

○

Силоміць не врятуєш нікого.

**Сьогоднішнього дня не вистача
ніколи.**

○

Друга в дорозі пізнають.

○

Кого не б'ють, той не плаче.

○

Хто плаче, хай за очима плаче.

○

**Поки людина здорова, і вода їй
солodka.**

○

**Коня хвалять через місяць,
а людину через рік.**

○

**Хто дивиться в землю, не може
бачити неба.**

○

**Кого змія кусала, той і ящірки
боїться.**

○

**Чорний, як дьоготь, кислий, як оцет,
гіркий, як полин.**

Як серце не скаже, то лице покаже.

○

Під носом йому поросло, а в голові
йї не сіяно.

○

Якщо він ослом хвицасться, то я ж
не осел, щоб і собі його хвицати.

○

Коли просить,— золоті уста носить,
а коли повертає, то пику одвертає.

○

Поки людина себе не зганьбить,
ніхто її не зганьбить.

○

В землі немає вовків, щоб боятися,
що покладуть у неї, як помру.

○

Вари його, печи його, клади чи
в рис, чи в мак,— та все одно рак.

○

Гавкав би на мене не знаючи, не
кривдно було б, а то знає, а гавкає.

Великі хвальби, та малі торби.

○

Вода, левада — із сусідом звада.

○

**Вдень не сплю, вночі води не п'ю,
від чого ж нездужати?**

○

**Людина повинна їсти, щоб жити,
а не жити, щоб їсти.**

○

**Гість, щб подадуть, їсть, а не те,
що хоче.**

○

**Якби дсбре робив, гарний спомин би
лишив.**

○

**Ума вправляти кожен може,
а помогти — ніхто не pomoже.**

○

**Хто не хоче дати, той знайде,
що сказати.**

Де немає страху, немає й страму.

○

Як йому грають, так він і танцює.

○

Який гість, такий і пиріг.

○

Вода все змиває, поганого імені
не змие.

○

Очі очей соромляться.

○

На чужу спину і ста палиць мало.

○

Руками йому віддав, ногами [піду]
в нього заберу.

○

Доброго коня і під дрантивою
попоною знати.

○

Коли не можемо, як хочемо, то
бодай хотітимемо, як можемо.

Віддам тобі, але завтра.

○

Собака двох хазяїв з голоду здихає.

●

Не дивись на шапку, а дивись під шапку.

○

**Хто й за листочком сховається,
а кого й за деревом видно.**

○

**Краще ногами осковзнутись, аніж
язиком.**

○

Чорна курка білі яйця несе.

○

Трапив на хоро,—мусиш танцювати.

○

**Прийде тиква по воду, то й я її
розіб'ю.**

○

Тиха вода берег обвалює.

З розумним не плач, з дурним не співай.

○

Із дурними не танцюй — поламають ноги.

○

З ведмедем у лантух трапиш — мимоволі приятелем станеш.

○

Один копа́ та плаче, другий гуна та скаче.

○

Я заплющивши очі продаю, а ти вже обома дивись.

○

Чорна буйволиця, та біле молоко дає.

○

Бував я і в великім решеті і в малому ситі.

○

Одна миша лахи зїла, а всі винуваті.

Хоч і цар, та не з двома головами.

○

Один робить за тисячу, тисяча за одного.

○

Живий без місця і мертвий без могил не лишається.

○

Для сліпих продавців є досить сліпих покупців.

○

Коли знаєш, як курку смажити, нащо інших питаєш?

○

Якщо багато знаєш,— скажи, хто дає коня на віру.

○

Коли крадуть,— не крадь; коли ловлять злодія,— не бійся.

○

Коли хтось не хоче,— каже, що не може.

Одне не чує, друге не бачить.

○

**У кого де свербить, той там
і чухається.**

○

**Хто вранці сміється,— увечері
плаче.**

○

**Хто з інших сміється, з того
й самого посміються.**

○

**І на спині впаде — все одно носа
розіб'є [як не щастить].**

○

**Не питай, куди йду, а питай,
де ходив.**

○

Не там свербить мені, де чухаєш.

○

**Не питай гадаляця, а питай
бувальця.**

**Млин без двох жорен борошна
не меле.**

○

**Не той убивця, хто ножі виробляє,
а той, хто ними віку збавляє.**

○

**Звідки сподівався, що сонце загіє,
звідти на мене паморозь упала.**

○

**Павук із квіту труту бере,
бджола — мед.**

○

**Ти малюєш йому брови, а він
думає, що очі виїмасш.**

○

**За добро добром кожен віддячує;
за зло добром віддячить лиш чесний
чоловік.**

○

Більше вір счам своїм, аніж вухам.

○

**Краще в пекло із розумним, ніж
у рай із дурнем.**

Ліпше раз заплакати, аніж сто —
зітхнути.

○

Краще з мудрим бігти, ніж з
дурним лежати.

○

Краще розумний ворог, аніж дурний
друг.

○

Хто бачить вовка,— кричить; хто
його не бачить,— за двох кричить.

○

По рилу видно, що не з простих
свиней.

○

Поведися з мухою,— порядить тебе
на гнійовище.

○

Глянь на мене одним оком, то
я гляну на тебе обома.

○

Вогневі й пороху поруч не місце.

Орел мух не ловить і мух не їсть.

○

Піший кінного не любить.

○

Помагай сусідові гасити хату, щоб твоя не згоріла.

○

Роби, що робиш, та про наслідки не забувай.

○

Вовк біля лігва капості не робить.

○

Дай йому пальця, то й за руку тебе схопять.

○

Люди одне в одного вчаться, а найбільше жінки від сусідок.

○

Вапно сказало цеглині: «Потримай мене вісім літ, я тебе вісімсот протримаю».

**Хоч які гості видні,— і для них
доста трі дні.**

○

**Як до роботи — дитя, а до
короваю — дядько.**

○

**Шука на коржі м'якого, а в труді
легкого.**

○

**Бував у великому решеті і в малому
ситі.**

○

**Суне голову туди, де й палець
не пролізе.**

○

**Хто не вміє сидіти на лопаті, хай
сидить на держаку.**

○

**Вовк, який багато рискає, або вівцю
піймає, або кулю.**

○

**Не дивись, ким був я, а дивись,
ким став.**

Пораненій соловейко не співає.

○

Не вчи Варвару, як робить опару

○

На низького осла кожен сідає.

○

**Дай йому жито, дай йому чувал, та
ще й на млин занеси.**

○

Груди з каменю, серце з воску.

○

**Якщо хочеш пізнати людину —
дай їй владу.**

○

За брехню мита не платять.

○

**Високо летить орел, тому далеко
бачить.**

○

**Свої тронки на чужого барана
не чіпляй.**

Що розумніший, то добріший.

○

Не знає, на якому дереві хліб росте.

○

Одної хмари на ціле поле вистачить.

○

**Худобу хапають за роги, а людину
за язик.**

○

І земля чорна, а годує весь світ.

○

**Той, хто мудро мовчить, розумно
говорить.**

○

Язиком мовчить, очима кричить.

○

Хто не народився, той не вмере.

○

Сухий квітень — голодний рік.

**Виноград казав: «Викорчуйте той
що коло мене, я й за нього
родитиму».**

**Багаті їдять, коли знають,
а бідні — коли мають**

Багатому і півні яйця несуть.

○

**Чекай, поки наїмся,— як лишиться,
то й тобі дам.**

○

Гарна юшка, та ложка мала.

○

**«Що ви поробляєте?» — «Та правимо
старі мішки на нові торби».**

○

Ви їсте кисле, а нас оскома напада.

○

**Один раз зібрався бідак
затанцювати, та й то на його щастя
барабан лопнув.**

Боса ходить, а хоро водить.

○

**Давали циганові царство, а він
питав: «А хліб?»**

○

**Дай мені грошей, аби я купив
гамана, щоб покласти в нього гроші.**

○

**Просила дитина в матері: «Дай мені
трохи хлібця, я доїм сир, а потім
даси трохи сиру, щоб доїсти хліб».**

○

**Голодна сваха насамперед за хліб
свата.**

○

Голод від смерті гірший.

○

Голої кістки й собака не лиже.

○

**«Куди йдеш, добро?» — «До другого
добра».**

Влітку й на колючках калачі
ростуть.

○

Чужий хліб зуби кришить.

○

Хто вранці їсть багато,— ввечері
голодний лягає.

○

Не кажи мені: «Сто горобців
летить»,— спіймай одного і скажи:
«Маю!»

○

Грошам доброго ранку, грошам
і добрий вечір.

○

Чуже яйце — з двома жовтками.

○

Чужа квітка рано цвіте.

○

На чужій козі більше лою.

○

Сусідська курка гускою здається.

Коли є в кошарі, буде і в опарі.

○

Чужа курка більша за нашу гуску.

○

Чужа курка індичі яйця несе.

○

З чужої торби легко давати.

○

**Краще торба порожня, ніж змія
у торбі.**

○

**«Чом ти їси сороку?» — «Принесіть
курку, щоб не їв сороки!»**

○

**Їздили старці з возами по зайці,
готували бодні, а лишились голодні.**

○

То не для твого рота ложка.

○

**Справлю собі штани, та побачимо
коли.**

**Коли здоровий я,— нащо мені майно,
а нездоровий я,— нащо мені воно?**

○

Йому й бик теля вродив.

○

Повний живіт, тісні штани.

○

Нащо мені царство, коли я голодний.

○

Важкий чужий хліб.

○

Чужим добром легко добрим бути.

○

**Голодними собаками овець
не пасуть.**

○

Дешево, та гнило, дорого, та мило.

○

Могила одна і бідакові, й боярину.

○

Осінь багата, зима ротата.

Хто не має, легко обіцяє.

○

Спраглий ведмідь і росу лиже.

○

Його життя—як місяць: коли повне,
коли щербате.

○

Є про що думати, та нема чого їсти.

○

Хто дає мало,— дає від душі; хто
дає багато,— дає від достатку.

○

Хто багато їсть, той своє щастя
з'їдає.

○

Сусідська кішка молоко випила,
а наша облизується.

○

На сотню вовків козяча нога.

○

Дарованому ослові на підковні
не дивися.

**Мале горня у великому [так
відповідають на питання: «Що
зваримо?»]**

○

Надійся, як кінь на порожню торбу.

○

**Не знаю, що ти знайдеш із свічкою
вночі, коли вдень при сонці нічого
не знаходжу.**

○

**Не питай, чи я голодний, а дай мені
їсти.**

○

Зрадів, як сирота сонцю.

○

**З вітром прийшло, за вітром
і пішло.**

○

**З переповненої чаші не гріх
і сьорбнути.**

○

**Од ста борід по волоску — ціла тобі
борода.**

Гроші і двічі полічити не зле.

○

**Гроші в одних розум одбирають,
інших учать розуму.**

○

**Краще чорний калач, ніж порожня
торба.**

○

**Краще жива миша, аніж дохлий
лев.**

○

**Краще бобова солома, ніж порожні
ясла.**

○

Спершу добудеш, потім пити будеш.

○

Слідом за голодним іде й ситий рік.

○

Порожній мішок прямо не стоїть.

○

**Два кавуни під одною пахвою
не носять.**

Пуста балачка кишені не наповнить.

○

**Вівці продав, собак роздав, тепер
байдики б'ю.**

○

Чужими грішми дешево купується.

○

З тютюну людина сита не буде.

○

Бідний чоловік і від голоду спить.

○

**Скупий, лиш як помре, добро
робить.**

○

**Кравець переселяється; його голка
в нього на голові.**

○

**Тому горох, тому бобу жменя,
а собі порожня кишеня.**

○

**Поки до багача настрій прийде,
то з бідного душа вийде.**

Злидні — найтяжча хвороба.

○

Дорогий хліб, коли хліба немає.

○

Літо для бідних, зима для багатих.

○

**Пішов верблюду по роги, без вух
вернувся.**

○

**Ми-то брати, та калитки наші
не сестри.**

○

**І море вилетється на нього, а йому
все мало.**

○

В порожню комору пацюк не полізе.

○

**Як давати щось багатому, краще
викинути в море.**

○

Прийшов гість на голу кість.

**Сьогоднішнє яйце краще
завтрашньої курки.**

○

**Ситого пригощати, багатому
дарувати — важко.**

○

Багатий той, хто здоровий.

○

Коротка вечєра, довге життє.

○

**Купив півня, лишається коня
купити.**

○

**Хто за добром плаче — без очей
зостанеться.**

○

Очі повні, руки порожні.

○

Тікай, лихо, бо зло доганяє.

Без борошна — моторошно.

○

Голод, крім хліба, нічого не бачить.

○

Голод сорому не знає.

○

**Коли один не бідує, другий
не гараздує.**

○

**Їж, бабо, тверді сухарі, доки буде
тепла паляниця.**

○

Велика днина — мала хлібина.

○

**«Доброго ранку, Безштаньку!» —
«Здорова будь, Голодранко!»**

○

Один сіє, другий жне.

Ненаситний, як попівські кишені.

**Піп одною рукою благословляє,
а другою бере.**

**Попівські руки вощені,— до чого
торкнеться, прилипають.**

**Попівський син найлегше
потурчується.**

Попівське чадо, чортове внука.

**Попівство — найкраще ремесло, бо
і з живих, і з мертвих данину має.**

**Піп, як бджола: звідкіль не йде,
то все приносить.**

**Піп і чернець не дають, бо дві руки
мають: одною беруть, а другою
благословляють.**

○

**Попа тримати — селу збитків
здавати.**

○

Прочанинові й попові не вір.

○

**Навчився піп смажити біб,
скінчився біб,— розучився піп.**

○

**Борони, боже, від п'яного попа
і трухлявого стовпа.**

○

П'яному попові вино спиться.

○

П'є, як піп.

○

Не за Ісуса, а за смак хлібного куса.

○

Для попівського ока все мало.

Попа слухай, що тобі каже,
але не роби того, що він робить.

○

Попа слухай, та слідом за ним не
йди.

○

Чекає, як святий архангел, щоб
душу в мене взяти.

○

Гріх не в тім, що їси, а в тому,
що робиш.

○

Для бога багато, а для попа мало.

○

Найкраща справа — попівство: читає
за здоров'я, читає за упокій,— і гроші
йдуть, і добро робиться.

○

Цурайся того, кому і від бога
не страх і від люду не страм.

○

Що попове, те готове.

**З лихого прокльону доброї молитви
не виїде.**

○

Краще розумен, аніж єгумен.

○

**Швидше ріка спиниться, аніж
капшук ченцеві пересохне.**

○

Говінням невинності не вернеш.

○

**Спитати б його, якому він богові
служить.**

○

**Диявольська шкура і на бубон
не годиться.**

○

**З повним черевом легко піст
хвалити.**

○

Дав бог ягничку, дав і травичку.

○

Бог не сплачує борг.

Стережися того, хто багато хреститься.

○

Де храм, там і корчма.

○

Кому не соромно від людей, тому не гріх і від бога.

○

У смиренного в пазусі чорти знімують.

○

На тобі, боже, молитву.

**Рід роду не годує,
а тяжко тому, хто його не має**

**Де живуть у згоді, там і куля
по воді плаває.**

○

Де згоди немає, там і корок тоне.

○

**Жінка знає «дай, муже», а не
«дай, боже».**

○

**Ожени сина, коли хочеш; віддай
дочку, коли можеш.**

○

Береш дочку,— дивися на матір.

○

**Віддавай дочку, поки стукають
до твоїх воріт, бо сам потім
кинешся стукати.**

**Ти мені, мамо, щастя дай, тоді хоч
на смітник викидай.**

○

**Тільки любов не ділять
з товаришем.**

○

І про собаку питають, якої породи.

○

**Був молодий та зелений —
горнулись дівчата до мене, а став
старий — то загули мухи круг мене.**

○

**Хто шукає жінки без вад,— довіку
не жениться.**

○

**В кого жінка гарна,— не треба до
церкви ходити, а в кого погана,—
не треба на цвинтарі плакати.**

○

**Дівчина, що парубком вередує,
старому дістанеться.**

○

Дівчину і дню не пізнаєш з виду.

**Хлопець одружується, коли хоче,
а дівчина — коли сватають.**

○

**Молодому женитися рано,
а старому — пізно.**

○

**Молодий був: «Мовчи, ти не знаєш!»
Старий став: «Цить, хто тебе питає!»**

○

**На жінку дивляться — як у хаті,
а на чоловіка — щó в хаті.**

○

Надіється, як удова на парубка.

○

**Свати прийшли, а дівка ляльками
бавиться.**

○

**Поки серце не заболить,— око
не заплаче.**

○

**Одне мислить осел, інше думає
ослиця.**

**Гостеві немилий другий гість,
а хазяйці обоє.**

○

**Як немає розуму в літа молоді,—
не шукай його в білій бороді.**

○

**Борода прийшла зарано, розум
запізнівся.**

○

**Якщо я тобі снюся,— переверни
подушку: хай і ти мені наснишся.**

○

Гарна дівчина погане щастя має.

○

В чужу тарілку не сип.

○

**Як мені співати заборонять, то не
заборонять плакати.**

○

**Якщо не віддають за мене старшої
дочки, то ще благатимуть, щоб
узяв меншу.**

Поб'єш — плакатиме, простиш —
тебе ж і засміє.

○

Не було б діда,— що баба робила б.

○

Де не стелив,— не лягай.

○

Якби дівку спитали, за кого хоче,
сказала б: «За дударя».

○

Два ведмеді в однім барлозі
не живуть.

○

Два мотовила в одній хаті
не мотають.

○

Де багато півнів співає, там пізно
світає.

○

Діти всьому дивуються, а старі
нічому.

Куди коза стрибне, туди й козеня.

○

**Доки дівка при матері, доти
й царює.**

○

**Якби баба вуса мала, то й куделі б
не пряла.**

○

**Яка його колиска колисала, така
й лопата закопала.**

○

**Які очі дивились, такі й сльози
пролились.**

○

**Яке серце боліло, такі й сльози
ронило.**

○

**Хто не слухає, того й самого
не слухають.**

○

**Осел не товар, зять не рідня,
а верба не дерево.**

Діти як роса, то вони є, то їх нема.

○

Легко готовим дітям за батька бути.

○

Не вчи старого, як кози пасти.

○

Ніхто не родився навченим.

○

**Під одним сонцем їли, під одним
місяцем спали [такі родичі].**

○

**Яйце маленьке, та велика курка
з нього буває.**

○

**В розгородженім саду свині
сторожують.**

○

Частому гостю за дверима місце.

○

**З паршивого поросяти товста свиня
виростає.**

Добрий сусіда рідніший за брата.

○

**Іще Пётко їй не родився, шапку
їйому шнюють.**

○

**Краще в своїм курнику, як у чужім
сараї.**

○

**Своя рука почуха їй там, де чужа
не зможе.**

○

**Для глухої баби двічі дзвони
не дзвонять.**

○

**В сердитого Петка порожня
торбина.**

○

**Їж, Пеко, сир, коли вівчара
забажала.**

○

**Приблудний собака хвоста між
ногами держить.**

Тінь ходить навколо дерева.

○

Іж, бабо, і рости тонка та висока.

○

Ість баба, і п'є, і про діда думає.

○

**Вилами горіхи і решетом воду
на твоєму весіллі носитиму.**

○

**Одні плачуть за дітьми, інші
плачуть від дітей.**

○

Одне ходить, а сто водить.

○

Одному мати, другому мачуха.

○

**Одне народження, одне хрещення,
одне вінчання, одна смерть.**

○

**Жаба своє жабеня красунчиком
зове.**

Один раз мене мати породила.

○

Жона без мужа — кінь без вудил.

○

**Жінка — як верба: де її посадиш,
там і росте.**

○

Жінка дім прикрашає.

○

**Жіночий язик гостріший за
турецьку шаблю.**

○

Живе, як собака під стріхою.

○

Живуть, як зовиця з невісткою.

○

**До зятя й півня несе, а до сина
й курки ні.**

○

**Зять сином не стане, а невістка —
дочкою.**

**І брати сваряться, але братами
лишаються.**

○

**І женишся, й не женишся,— все 'дно
пошкодуєш.**

○

**І пальці на руці не однакові, а не
те що діти.**

○

**Відійшли мухи — задзижчали
дівки-цокотухи [після збору
винограду починаються заручини
та весілля].**

○

**Поки дівку під крильцем тримає
мати, нема чого дівці зітхати.**

○

І пташка своє гніздо не загіджус.

○

**Ще дитя не народилося — Іванчом
охрестили.**

Випурхнула пташечка з гнізда.

○

**Сварка між чоловіком і жінкою
триває, поки хустина висохне.**

○

**Коли батько дає,—і батько сміється,
і син сміється; коли син дає,—
і батько плаче, і син плаче.**

○

**Хоч би яка добра мачуха була,
все одно мачуха.**

○

**Двох братів кохала, два світи
узнала.**

○

**Чоловік у хаті голова, а жінка —
душа.**

○

**Чоловік хату тримає, а жінка
скрашає.**

○

Любов на лице не зважає.

**Кукуріку, петю, заріж його, тетю
[тату], щоб не збудилася мати, щоб
нам удвох поспати.**

○

Молодий той, хто здоровий.

○

Дівочого села ніде нема.

○

Мотовила-вила, жона мужа била.

○

**Моя мати і його мати на одній річці
сорочки прали (на одному сонці
одежу сушили).**

○

В гостях дорог, а дома ворог.

○

На сто разів і жінку раз послухай.

○

**Молодість — до часу, старість —
до могили.**

**Не любила дівка хоро та за дударя
й вийшла.**

○

**Велика вода броду не має, гарна
дівка роду не має.**

○

**Ледачу невістку перед святом
видко.**

○

**Доброму сину майно не потрібне,
а злому навіщо?**

○

**Жінці личить коса, чоловіку —
вуса.**

○

**Корові дивись на роги, а дівчині
на ноги.**

○

**На́ тобі, вороно, костяний зуб, дай
мені залізний.**

○

**Надкушеного стрючка не їж,
розведеної жінки не бери.**

**З дитиною по дрова не їдь: її візок
поламається — плаче; твій візок
поламається — сміється.**

○

**Свекруха забува, що й вона колись
невісткою була.**

○

**Нині яйця кудкудачать, а курп
мовчать.**

○

**Соромно, як дівці, поки вона
в домівці.**

○

**Кожна дівчиною добра, побачимо
невісткою.**

○

**Кожна грушка на своїм хвостикі
висить.**

○

Кожному своє і немште біле.

○

**Тридцять дев'ять днів у меду кипіла,
тому й солодка; ще б один день
покипіла, світ би за нею помирав.**

**Тяжко братові без брата, а дівчині—
без свата.**

○

**В кого жінка гарна, тому й раю
не треба.**

○

Жінка — найкращий товариш.

○

**В кого лиха жінка, тому й пекла
не треба.**

○

**Жінка — трудівниця, її дім і вночі
світиться.**

○

**Роботяца невістка краща за рідну
дочку.**

○

Дерево приймається, поки молоде.

○

**Перець, що не перчить, огірок,
що не гірчить, чоловік, що не
кричить,— і гроша не варті.**

Учене — добре, а розумне —
ще краще.

○

Родила мати синів, щоб не була
вулиця без людей.

○

Хто має вірного друга, ще одну
голову має.

○

У злагоді і полин — мед.

○

Чи його жінка гладила, чи його
кішка дряпала.

○

Не маєш чорноокої — цілуй кислооку.

○

Коли спиш з собакою, мушиш його
блохи терпіти.

○

Не женився, бо не було місця для
колески.

Старі кажуть, що робили, молоді —
що роблять, дурні — що зроблять.

○

Неправдою нажите не доходить
до третього коліна.

○

Коли в тебе щось на умі, не
розказуй його кумі.

○

Серце не скаже, лице покаже.

○

Чоловік без жінки, як глечик
без вушка.

○

Чоловіка по жінці пізнають.

○

Тільки лелека знає, яке лелеча
найгірше.

○

На весілля чекай, поки двічі
покличуть, а на похорон сам іди.

**Як тебе дома шанують, так
і сусіди шанують, а як сусіди —
так і весь світ.**

○

**Чи дівка й досі ходить, чи світ
і досі дурить?**

○

**Гарна жінка приємна для очей,
а розумна для серця.**

○

**Туди, де ненавидять, не ходи, туди,
де люблять, не вчащай.**

Не відмиє його й Біле море

Чорний, як обгорілий пень.

○

**Чума й ніж не вбивають стільки
людей, як вино й ракія.**

○

**Благословенне вино, прокляте
п'янство.**

○

Вино винувате.

○

Хитається земля,—тримайся за небо.

○

П'яний чоловік — як скажена свиня.

○

Від п'яного й дурний тікає.

**Хто винце попиває, той собі
голову розбиває.**

○

**Завдяки чарчині сплю на драній
ряднині.**

○

**Вино казало: копають мене, живцем
закопують, заривають, одривають,
обрізають та ламають, в'яжуть,
спокою мені не дають, як доспію,
ногами топчуть, наливають,
розливають, закупорюють у
темницю, залізними обручами
ковану, і я терплю, але коли вже
я заберуся кому-небудь у голову,
то й він натерпиться від мене.**

○

**Якщо в тебе є вино для напиття,
то нема в мене голови для розбиття.**

○

**Глухому дудити, п'яному годити,
мертвому кадити — все одно.**

○

**Пиля коза вино, щоб піти та вовка
здолати.**

**Ой вино, вино, продать вола
призвело, а тобі, брате, і двох
продати, а вам, тату,— і воза
віддати.**

○

Коло чари легко стати героєм.

○

**Самі п'яниці знають, що їх диявол
загнуздав.**

○

Смердюче барило вино жує.

○

**Сліпому свічки і п'яному вина
не дають.**

○

П'янство гірше від чуми.

○

**І крізь сито, і крізь решето
пройшла.**

○

**Злодії не завжди крадуть, але
бережися їх завжди.**

Злий сусід — велике лихо.

○

Нехай і зло, аби моє було.

○

Не знає, якому богові слугувати.

○

Міняється, як погода в березні.

○

Його хата горить, а він пісню співає.

○

**Осел хоч і до гроба господнього
підє, таки ослом повернеться.**

○

**Лиха година міняється,
лиха людина — ніколи.**

○

**Мисливець дає зайцеві одбігти,
а збоку собаку пускає.**

○

**Дурному по ппю, а розумний сухий
ввійшов.**

Осел у золотім одязі.

◦

Лихе чинив і добра не бачив.

◦

На голові сонце, а на серці сніг.

◦

**Лисиця з вовком кумують, поки
вкрадуть курку, а як вкрадуть —
розкумовуються.**

◦

**Свині і рило відріж,— все одно
ритиме.**

◦

**Не бачив — не знаю; не брав —
не вертаю.**

◦

**Не хоче молока із рисом, хоче рису
з молоком.**

◦

**Вода все одпере, окрім чорного лиця
та поганого язика.**

З осла коня не буває.

○

Гуска бита, але по горло сита.

○

Як хочеш брати,— навчися давати.

○

Аби безум був рогатий,— усі б його бачили.

○

Дай йому коня, та ще й сідло дай.

○

**Покажи йому гроші —
батька й матір продасть.**

○

Дармовий оцет солодший за мед.

○

У всіх свиней однакове рило.

○

**Туди, де — кажуть — багато ягід,
іди з малим кошником.**

**Дали йому порося, а він хоче
й матір того поросяти.**

○

**Через ухналь загубив підкову,
а через підкову — й самого коня.**

○

**Замок — про добрих людей, а про
лихих і мур не поможе.**

○

**Коли здохне мій осел, хай трава
хоч росте, хоч ні.**

○

**Хто підкови шкодує, той коня
втратить.**

○

**Хто купує непотрібне, той продас
й необхідне.**

○

**Будемо знати лиш я, та ти, та ціле
село.**

○

Хто не знає міри, тому немає віри.

Лисиця на базар не ходить.

○

Шукає під волом теляти.

○

**Одріж собаці вуха, а він усе одно
собака.**

○

**Краще б його мати спородила
камінь, аніж його.**

○

**Пусти муху на долоню, захоче й на
бороду.**

○

Одною рукою дає, а двома бере.

○

Сіяв пшеницю, а зійшов ячмінь.

○

З попом пив, з циганом вечеряв.

○

**Одним каменем хоче два горіхи
збити.**

Сонливий і лінивий — двоє рідних братів.

○

На руки слабує, а те й зна, що грабує.

○

Так, наче в нього мішок на голові [нічого не бачить].

○

Так, ніби не мав ні хати, ні дверей [коли хтось не зачиняє за собою двері].

○

Ти його гладити, а воно тебе хвищає.

○

Ти йому як янгелу: «Ігнате»,— а він [вовцюга]: «Ягняти!»

○

І ситий вовк овець дере.

○

Трава, з якої ти смієшся, коло твоїх воріт сходить.

Не бреше і правди не каже.

○

З грошима і осел попом стане.

○

**Хитрий священник мене питає,
але ж і я хитра, не кажу.**

○

Свою хату вкриває, чужу розкриває.

○

Овець не має, а кожі продає.

○

Ледачий на ходу, швидкий на їду.

○

Біле лице, чорне серце.

○

Скупий і брехливий легко сходяться.

○

Голова є, та в голові немає.

○

**Шапку я вже куплю тобі — а розуму
не можу.**

На двох ослів половини не розділить.

○

Дивиться — не бачить, слухає — не чує.

○

Темно в нього під шапкою.

○

Хай йому проблесне під шапкою.

○

**Зайцеві кричить: «Біжи!», хортові:
«Держи!»**

○

І птахи його в лісі не приймають.

○

**В море його викинь, і море його
вкине.**

○

Людною був, коли спав.

○

**Скажений собака і хазяїна не
пізнає.**

**Хто його не знає, той пряником
пригощає, а хто знає, той і хліба
не дасть.**

○

Лютій, як перець.

○

Ганьби милом не відмиєш.

○

Одне дума, друге каже, третє робить.

○

**Мурашки не наступить, а ведмедя
поглине.**

○

Ворона голубом не стане.

○

**Вовка вішають, а він про овець
питає.**

○

Зарікався од п'ятниці до суботи.

○

**І диявол знає, що таке добро,
та робить його не хоче.**

Земля плаче під ним.

○

**Сто вузлів зав'яжи йому на язиці —
все одно не мовчить.**

○

**Хто багато говорить,— або багато
знає, або багато бреше.**

○

Хто п'є, не дума, хто дума, не п'є.

○

Держіть ноги, щоб я не впав.

○

Очей зроду не наситиш.

○

**Не хочу й не можу — два рідні
брати.**

○

**Себе коле маленькою голкою, а для
інших велику має.**

○

Червива груша сама падає.

**Свиня, як наїсться, переверта
корито.**

○

**Він не вкрав, він тільки взяв так,
щоб не бачили.**

○

Він їв на батькові хрестини кашу.

○

**Устами він птахів ловить, а язиком
зірки знімає.**

○

З ним не заспіваєш і не заплачеш.

○

Одне думає, а інше робить.

○

Заздроці — люта хвороба.

○

**З тобою їсть і попиває, а без тебе
могилу тобі копає.**

○

Заєць і спить, і поглядає.

**Яйце в нього візьмеш — і те без
жовтка.**

○

**Одне в нього на серці, а інше
на язиці.**

○

Нащо тобі голова, як вона порожня.

○

**Зло легко приходить, а важко
одходить.**

○

Зло чути далі від добра.

**Клади вогонь — грійся,
щось угледів — смійся**

Як не віриш, сам перемір.

○

Від мовчання голова не болить.

○

**Квапся слухати, та не квапся
відповідати.**

○

Спершу добери слово, потім кажи.

○

**Не зважай, як тебе лають, а зважай,
хто лас.**

○

Іж будь-що, але будь-чого не думай.

○

Двоє очей далі бачать, як одне.

Очі — щоб дивитися, ноги — щоб іти.

○

Два плеча одну голову тримають.

○

Дві руки одне лице миють.

○

Двоє вух, щоб двічі чули, і двоє очей, щоб двічі бачили.

○

Не всяку воду й п'ють.

○

Двох зайців однією кулею не вбивати.

○

**Всяка хвороба свої ліки має,
та люди їх не знають.**

○

**З шовковичного листа шовкове
полотно буває, але треба його
підождати.**

○

Бджола тіка не від меду, а від чаду.

Рясний дощ довго не пада.

○

Ворона даремно не каркає.

○

Поцілунок дірки не робить.

○

**Розгороджена оселя — загороджена
пустеля.**

○

**Вода й вогонь добрі слуги, та лихі
господарі.**

○

**Хто тікає від дощу, — на град
натрапляє.**

○

Високі дерева легко падають.

○

**Висока тополя, та сороки й на неї
гидять.**

○

Старий кінь молодій траві шукає.

**На високе дерево тільки ворони
сідають.**

○

**Срібне сідло не зробить коня
кращим.**

○

Великої кістки легко не ковтнеш.

○

Зігнувся, як цуцик під стріхою.

○

Хай зло під каменем спить.

○

Гора снігу не боїться.

○

Голова рбила, голова й терпіла.

○

Пліт гниє, а борг жне.

○

Питали собаку:

**«Який пліт можеш перескочити?»—
«Залежить від дрюка»,— відповів.**

Кінь хвищає, а осел везе.

○

Аміль чорта не лякає.

○

**«Чого, Маро, шкандибасш?» —
«Зуб болить».**

○

**Якщо ноги не слухаються голови,
горе і ногам і голові.**

○

**У багнюку не кидай
каменюку, — на самого бризне.**

○

До чужої їди солі не клади.

○

**Голова без турбот — гарбуз
на городі.**

○

Голову цінують по язичку.

○

Міра — віра, безмін — суддя.

**Хай дощить, хай сніжить,
аби гарна погода.**

○

**Куди серце лежить, туди й око
біжить.**

○

**Велика риба в малій воді
не водиться.**

○

**Риба без води, а вовк без лісу
жити не може.**

○

**Голка маленька, та в морі на дно
пада.**

○

**Черепиця давить хату, та її ж
і покриває.**

○

**Хто в морі тоне,— і за змію
хапається.**

○

**Готові гроші і лічені дні швидко
минаються.**

**Звідки сонце, звідти й град,
і блискавка.**

○

Для буйвола роги не важкі.

○

Двічі літо не буває.

○

По негоді сонце сяє.

○

**Січень січе, березень дере, квітень
шкуру продає.**

○

В березні дощить — женця радує.

○

Година у березні, як мала дитина.

○

**Зимова година, як мала дитина:
то плаче, то сміється, то задощить,
то променем сонця заллється.**

○

**З ходіння хоч дещиця, з сидіння —
нічого.**

Пошли його працювати, він тобі
скаже: «Там вовки на дорозі».

○

Двоє б'ються, один плакати буде.

○

Хто впав у море, дощу не боїться.

○

Яка голова, така й шапка.

○

Куцого вовка всяке щеня смикає.

○

Кішка завжди на лапи падає.

○

Де отара, там і вівчар.

○

Вогонь, де впаде, там і горить.

○

Вовк те місце, де з'їв осла, сорок
днів обминає.

○

Де ревуть воли, там плачуть вози.

**На чужих віжках у колодязь
не спускайся.**

○

З нежданої шпари миша вилазить.

○

Всяке чудо на три дні.

○

Лісу без вовка не буває.

○

Чи ж буває ліс без кривого дерева?

○

Вогню соломою не гасять.

○

Терпіти важко, та пам'ятати легко.

○

**Хоч би лисиця й черницею стала,—
до курей її не пускай.**

○

Не йдеш уперед — ідеш назад.

○

З чужим розумом на базар не ходи.

Коли дуже гримить,— малий дощ пада.

○

Хто як знає, так і повідає.

○

Які дрова рубаєш, такі й тріски летять.

○

Не з усякого дерева сопілка буде.

○

Із твердого бука обруча не буде.

○

Із сухого дерева обруча не буде.

○

**За бджолою підеш, приведе до меду,
за жуком підеш, приведе
на гнойовище.**

○

З одної ріки весь світ не п'є.

○

З одного вола одну шкуру луплять.

**Гончар знає, з якого боку горняті
вуха приліпiti.**

o

**Закінчив роботу: лишилося тільки
два краї та середина.**

o

**Понеділок — для посидінок,
вівторок — для підпорок, середа —
не для труда, четвер — аби не
тепер, п'ятниця — свята гулятниця,
субота — щоб митись, неділя —
молитись, коли ж його, чоловіче,
й робити?**

o

**Ість за доброго вола, а працює —
наче кузька мала.**

o

**Коли лє дощ, — кулям води
не дають.**

o

**Чекає, що бог йому пошле смажених
горобців.**

o

Оса теж бджола, тільки меду не дає.

**Чий тин городив, хай би той
і нагородив.**

○

**Аби кожна комаха мед брала,
жук би найбільше набрав.**

○

**Шаповал світу не лякає, де сидить,
там пил здіймає.**

○

**Лінощі не стомлюють, а тільки
мучать.**

○

**Вовк ягня від лисиці береже, щоб
самого зїсти.**

○

Сокира без топорища лісу не злякає.

○

**Брус не ріже, та помагає ножам
різати.**

○

**Пішов з одним чортом, а вернувся
із стома.**

Зв'язаний хорт зайців не ловить.

○

Малий камінець воза переверне.

○

Обципаний соловейко не співає.

○

Нащо мені брови, коли очей нема.

○

**І лисиця хитра, та шкуру її
хутровикам продають.**

○

**Городник хоче дощу, а гончар —
сонця; за кого ж мені молитися, як
обидва мої зяті?**

○

**Хоч і комора згорить, але ж і миші
добром не поживляться.**

○

**Його віз із двох коліс, та крутяться
вони всюди.**

○

Нехай горить хата, ключ же в мене!

Ще й на коня не сідав, а ногами
замахав.

Черепок облуплений сміявся
з забулини: «А де твоє вушко?» —
«Там, де й твоє дно».

Продав коня — купив сідло; продав
сідло — купив уздечку; продав
уздечку — купив кисет.

Іще й вовка не бачив, а вже собак
скликає.

Казали лисиці, а лисиця — своєму
хвостові.

Бачить Лінько, що нема чого їсти,
та й почина працювати.

Гріх — не горіх, а душа — не груша.

Щоб тобі зозуля ку-ку не сказала.

○

**Шила-прала наша діва, даром
не сиділа.**

○

**А щоб йому міцну душу, як гнилюю
грушу.**

○

Дорога йому, як вівця вовкові.

○

Любий йому, як собаці камінь.

○

**Милій мені, як сочевиця
на великдень.**

○

**Висолопив язика, як скажений
собака.**

○

Рушили вперед, як раки.

○

Їжака в пазуху не беруть.

Вилами горіхи збирає.

○

Кирпою груші збиває.

○

**З моря вибрався щасливо, в річці
втопився.**

○

**Горня заздрить казанові, а обсе
чорні.**

○

Шукає голку в полові.

○

Затуляє сонце решетом.

○

Не знає, на якому дереві хліб росте.

○

Не вміє засипати, не те що змолоти.

○

**Задумався, як осел перед порожніми
яслами.**

Безрогому тяжко битися з рогатим.

○

Не ловиться ні за вуха, ні за хвіст.

○

І диявола в постолі взує.

○

За гріш заграє, за п'ять не змовкне.

○

Зібралися, як змії на змійовище.

○

Тихий, як зозуля.

○

Заворушив вусами, як рак.

○

**Задумався, як свиня на першому
снігу.**

○

Задумався, як індича́ на сонці.

○

Мучиться, як грішний диявол.

Склопотався, як вовк за вівцями.

○

Горить його серце, як залізо в кризі.

○

Деренчить, як порожній млин.

○

Обтрусився, як собака від роси.

○

Розумний, як попове порося.

○

**Порозумнішає, як зозуля закує
на його могилі.**

○

**Люди його мають за осла, а ми —
за владику.**

○

**Дощ іде, сонце пече — жениться
дідько.**

○

**Засвіти нечистому, щоб більше тобі
накапостив.**

Нігті йому правлять за мотилку.

○

Наступив йому біс на рану.

○

Чекає, як змерзлий сонця.

○

**Швидше, дочко, давай їсти,
бо я в гостях була.**

○

**Якби вовк дощу боявся,—
башлика б носив.**

○

**Поки є зелена трава, кінь сухого
сіна не їсть.**

○

Хіба вовк соломі їсть?

○

Крутиться, наче на п'яті.

○

**Поки вовк навчиться курей красти,
його шкура на базарі буде.**

Дьвується, як мале козеня білому світові.

○

Ворона даремно не каркає.

○

Голосистий, як тріснутий дзвінок.

○

Витріщився на нього, як на писанку.

○

Вино з лози, молоко з кози.

○

Шаленіє, як осел від гедзів.

○

Якби вчора помер, то цього не чув би.

○

Де дрова рубають, а де тріски летять.

○

Ніхто не каже: «Йди, вовче, з'їж мене».

Кричить, наче під землею.

○

Вина є, винуватого нема.

○

Дохлий кінь не брикається.

○

Задумався, як лисиця в капкані.

○

**Виноград кислий, бо не дістане
лисиця.**

○

**Хто через багато кілків скаче,
на котрийсь напореться.**

○

**Бреши мені, а я тобі, аби час минав
швидше.**

○

**Ще перцю бери, він гостріший
від ікри.**

Стіна вуха має, а пліт очі.

○

І без півня світає.

○

І коза бороду носить.

○

І від шавки буває вівчарське щеня.

○

Коли в коня роги виростуть.

○

Лови вітер у решето.

○

**Хіба живий той осел, що здох
минулого року?**

○

**Поглядає буйвол скоса,
та все до проса.**

○

**Борони боже від довгих палиць
та від тісних вулиць.**

За брехню мита не платять.

○

З терну та в глід.

○

Питаючись, і Царгород знайдеш.

○

З коня на осла.

○

Лівою рукою у праву кишеню.

○

**Повернеться, коли стане кішка
черницею.**

○

**Буде тоді, коли свиня в жовтих
капцях на грушу злізе.**

○

**Коли вовк був собакою, а собака
вовком.**

○

**Прийде тоді, коли й мій батько
з могили вернеться.**

Тоді, як на вербі виноград уродить.

○

Як прийде четвер після п'ятниці.

○

Задумався, як свиня перед колядою.

○

Дохлий осел вовка не боїться.

○

**Їж овоч і не питай, з якого він
дерева.**

○

**Швидко заєць бігає, та хорт його
наздожене.**

○

Міцне, як розбите яйце.

○

Чорна чума на білого осла.

○

Хіба я його пасу, щоб знав, де він.

○

Рипить, мов колесо без коломазі.

Ість, як буйвол.

○

Сухе дерево лист пустило.

○

З одного каменя муру не буває.

○

І решето, як наступиш, підскакує.

○

**Коли вітер віє, то й маленький
прутик хитається, як велике дерево.**

○

**Димар кривий, а дим прямо
виходить.**

○

**Осел, хоч який дужий, жеребцем
не стане.**

○

Визирає, як миша з висівок.

○

**Просила грушка бабу, щоб з'їла її,
бо в неї ж зуби гострі.**

Розлігся, мов якнйсь паша.

○

**Мала курка, а коло великого півня
ходить.**

○

Мертве око слъози не пускає.

○

Мандрівнику дорога, а жабі болото.

○

На вченого коня вузда не потрібна.

○

Насупився, як Стара планина.

○

**Обвикання — одне горе, одвикання—
два.**

○

**Не накликай лиха, само прийти
може.**

○

**Не лови гав угорі, щоб не впав
донизу.**

Насупився, як кішка на негоду.

○

Наш осел од цієї пісні здох.

○

Не кажи ніколи «я».

○

Не загострюй пакола,— штрикне тебе ззаду.

○

Не лизь на дерево, що кореня не має.

○

Миколо-Микілко! В'яжи сучку до кілка.

○

Спробуй силу, а тоді борися з ведмедем.

○

Звідки не сподіваєшся, заєць вискакує.

○

Із мертвого й гроші живого не зроблять.

**Пішла баба в ліс за грибами,
а назустріч ведмідь з гострими
зубами.**

○

Гроші — душогубці.

○

Пив — не пив, плати.

○

Дивися на голову, а бий по спині.

○

**Краще одна свічка перед тобою,
ніж дві за тобою.**

○

**Наперед підеш—битимуть по носові,
назад підеш — битимуть по спині.**

○

**Підкинули йому жеребчика під
вола.**

○

**З дівкою весілля, з грошима —
базар.**

По смерті каяття немає.

○

Ранок старший за вечір.

○

Погнався за зайцем, вигнав вовка.

○

По котрім дні вечір не надходить?

○

Підкинули мені галченя за голуба.

○

Позеленів, як ящірка.

○

Пожовтів, як черепаця у воді.

○

Прив'язали йому роги до хвоста.

○

І ворона «кра» каже.

○

Наче чужим ротом плямка.

**На одне око сліпий, на друге
не бачить.**

○

Так ніби оце їв змії та ящірки.

○

Такого дива ти і в матусі не бачив.

○

**Тут і буйвол не може, то хіба ж
осел поможе?**

○

Вкинув собі їжака в штани.

○

Шукай ворони для оборони.

○

Ходив у Стамбул, а царя не видав.

⊙

**Спитали верблюда: «Чому в тебе
крива шия?» А він каже: «А що
в мене пряме?»**

**Чуже горло — не мішок, його
не зав'яжеш.**

○

Язык кісток не має, та кості ламає.

○

**Солодшого за язык немає —
і гіркішого немає.**

○

Сказане слово — кинутий камінь.

○

Слово не стріла, а в серце влучає.

○

Добре слово залізні двері відчиняє.

○

Добре слово — золотий ключ.

○

**Добра мова далеко йде, погана
ще далі.**

○

**Погане слово з поганого серця
виходить.**

**Загоються й тяжкі рани,
не забудеться слово погане.**

○

Язик іноді голову січе.

○

Язик ріже дужче від ножа.

○

**Злий язик важчий за п'ять
турецьких шабель.**

○

**Як усі крикнуть: «Ти п'яний!» —
то й не пивши ним станеш.**

○

**Як усі на одного собаку крикнуть:
«Скажений!» — то хоч і ні, сказ
його вхопить.**

○

**Як скаже сто душ: «Ти
божевільний!» — то божевільним
станеш.**

○

**Гірчить твій язик — підсолоди
серце.**

Від жарту голова не болить.

○

Одне хоро танцюємо, одну пісню співаємо.

○

Пісня меж не знає.

○

Хоро не старіє.

○

Коли павича немає, індик надимається.

○

Доброму слову й ціни нема.

○

Дженджуриться, як півень коло курки.

○

Скаче, як опарений півень.

○

Гарно ревеш, та не знаєм, яке молоко даєш.

Барабан великий, та порожній.

○

Двічі його одрізав і знов коротке.

○

Прийде, коли настане вчора.

○

**Якби всі дурні дзвінки носили,
то на метал цінні б не зложили.**

○

**Нащо йому борода, як порожня
голова.**

○

**Аж шапку йому від розуму
продірявило.**

○

**«Чого спітнів, брате?» — «З дурнем
сперечався».**

○

**До того часу осел здохне і сідло
його згниє.**

З М І С Т

- 5 Вступне слово Дмитра Білоуса
- 16 Де народ, там і ми
- 32 Яка людина, така їй і шана
- 52 Багаті їдять, коли знають, а бідні —
коли мають
- 70 Рід роду не годус, а тяжко тому,
хто його не має
- 92 Не відміє його й Біле море
- 108 Клади вогонь — грійся, щось
угледів — смійся

БОЛГАРСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *В. І. Ціпко*
Художник *М. І. Компанець*
Художній редактор *П. Т. Вишняк*
Технічний редактор *Б. С. Куйбіда*
Коректор *Т. В. Грузинська*

Київська книжкова фабрика «Жовтень»
республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, Артема, 23-а.

Здано на виробництво 17.X 1972 р.

Підписано до друку 19.IV 1973 р.

Папір. друк. № 1. Формат 70×108¹/₆₄.

Фізичн. друк. арк. 2,25.

Умовн. друк. арк. 3,15.

Обліково-видавн. арк. 2,506.

Замовл. 706.

Ціна 25 коп.

Тираж 50 000.

И(Болг.)

Б79

Б $\frac{0734-063}{M205(04).73}$ 415—73

